

Ad verb. 3 - 1 - 58 h. 7 (11)
S 10416(11)

2690
G E H E I M

KORT VERSLAG VAN DE DOOR ZIJNE EXCELLENTIE DE GOUVERNEUR GEMAAKTE DIENSTREIS NAAR PAPUA AND NEW GUINEA 5 - 16 NOVEMBER 1957.

1. Op mijn reis naar Australisch Nieuw-Guinea, waarbij een bezoek werd gebracht aan Port Moresby, Rabaul, Lae, Goraka en Wewak, ben ik overal met bijzondere hartelijkheid ontvangen. De verhouding tot de Administrator, die mij van Port Moresby tot Wewak begeleidde, onderscheidde zich door grote vriendschappelijkheid. Ik heb op alle plaatsen volledige en vertrouwelijke informatie gekregen over de zaken waarnaar ik vroeg. De gemoeidelijke sfeer leidde ertoe, dat alle bestuurlijke en technische moeilijkheden, die onderweg ter sprake kwamen, doorgepraat werden als problemen van in dezelfde zaak geïnteresseerde partijen. Alles gaf de indruk, dat men met dit bezoek zeer ingenomen was. Tal van parties zijn ter ere daarvan gehouden.

Op de terugweg van Wewak bracht ik nog een bezoek aan het detachement van het Pacific Islands Regiment te Vanimo.

2. Zeer bijzondere belangstelling genoot mijn bezoek van de zijde der in PNG opvallend grote Nederlandse gemeenschap. Ofschoon als gemeenschap hergens georganiseerd, bleek men elkander toch gemakkelijk te kunnen vinden. In Rabaul werd mij door de Nederlanders een diner aangeboden. De meesten van deze Nederlanders intussen zijn nieuw-Australiërs. Men vindt ze door het gehele land, in Port Moresby, Rabaul, Lae en ook in de Highlands op plaatsen als Kainantu en Aiyara. Dit is wel een grote tegenstelling tot de situatie in 1951, toen er vrijwel geen enkele Nederlander hier woonde. Het bleek mij, dat men contact met Nederland zeer op prijsstelt. Het lijkt daarom bepaald van belang aan een eventueel te Port Moresby te benoemen vertegenwoordiger van dit Gouvernement ook consulaire taken op te dragen. Het aantal dergenen, die het onderhouden van betrekkingen met Nederland op prijs stellen wettigt dit tenvolle. Onder hen bevinden zich ook personen, die hetzij Nederlander gebleven zijn, hetzij terugkeer naar Nederland of Nederlands-Nieuw-Guinea in de zin hebben. Verreweg de meesten echter voelen zich bijzonder thuis.

Merkwaardig was de ontmoeting met het Nederlandse echtpaar Simons, dat een 15-tal jaren in Zuid-Afrika had doorgebracht en zich nu met beide zoons gevestigd had te Kainantu, waar zij een hotel bouwen. Als vacantiegelegenheid lijkt Kainantu bijzonder aantrekkelijk ook voor Hollandia, waar het hun voornemen is propaganda te maken. Ik heb hen daartoe geraden zelf zorg te dragen voor de passage van hun uit Hollandia afkomstige gasten en de tarieven ervan bij de hotelprijzen te vermelden.

3. Het voornaamste doel van mijn bezoek gold de kennismaking met de Village Councils en de zelfwerkzaamheid der bevolking op economisch en ander gebied. Dit leidde ertoe, dat het langst verbleven werd in Rabaul, waar men op dit gebied het verst gekomen is. Ik heb er evenwel ook iets van gezien in Lae en in Wewak. Vooral dit laatste was van belang omdat het Sepik district een district is, dat betrekkelijk laat tot ontwikkeling is gebracht. Nochtans waren ook daar de resultaten bijzonder interessant.

Zelfwerkzaamheid wordt op allerlei wijzen bevorderd en ook los van de Village Councils en los van alle propaganda van de Administratie vindt

- men -

GS 19607^x/ZO

men een aantal interessante punten van die activiteiten, die ook voor ons gebiedsdeel een vingerwijzing inhouden.

- a. Zo bleek mij in Rabaul, dat de gehele stuwadoors-activiteit in handen is van de bevolking, die dorpsgewijs of per groep van dorpen (men leeft hier in gehuchten, die één familiegroep omvatten) het laden en lossen van een schip voor eigen rekening nemen als aannemers. Op deze wijze weet men lonen te maken van £ 2 tot £ 3. per dag. Men staat overigens niet elke dag aan de kade, ofschoon er wel elke dag een schip te laden of te lossen valt; het is dan deze dan gene groep, die het werk verricht. Het idee overigens van het in aanneming verrichten van stuwadoors werkzaamheden bevat een voor Nic. Jouwe waardevolle aanwijzing op welke wijze hij de economische opbouw van zijn kampong bevorderen kan.
- b. Hoogst interessant waren de inlandse goudwasserijen in het gebied rond Kainantu, waar ik drie van deze wasserijen bezocht. Deze bergpaoea's zijn er op uit om geld te verdienen, waartoe zij overigens maar beperkt in de gelegenheid zijn. Op bijzonder vernuftige wijze weet men nu z.g. native claims te exploiteren. De ligging ervan is in het verleden door Europese goudzoekers ontdekt, maar de rijkdom juist onvoldoende bevonden voor ontginning door een Europeaan. Aan de bevolking leveren zij echter een aardig inkomen op. Men weet zich daarbij op vernuftige wijze te helpen door de rivier zelf in te schakelen door middel van een systeem waarbij een eerste uitloging plaats vindt in een omlegging van een deel van het rivierwater. Het is een zaak, die voor ons van belang is, omdat waarschijnlijk hier mogelijkheden liggen voor het Moejoe-gebied, dat in zijn bovenloop waarschijnlijk goud bevat.
- c. Opvallend is het aantal markten. De inlandse bevolking brengt haar produkten ter markt, in Rabaul zeer regelmatig en uitgebreid, in Lae wat minder uitgebreid maar toch ook en zelfs in Wewak vindt men zulk een instituut althans eenmaal per week. Het is aangewezen, dat wij daaraan meer gaan doen; in Seroei gaat de markt ook goed en nergens elders. Het valt niet te zien waarom dit in Hollandia niet zou kunnen.
- d. Een interessant stuk zelfwerkzaamheid vindt men op het gebied van de Amerikaanse Lutherse Zending te Lae, die daar het werk overnam van de Neuendettelsauern Mission. Deze heeft van het begin af aan (liggende tussen 1890 en 1900) in haar zendingsgebied de dorpen geleerd, dat zij voor hun eigen voorgangers moeten zorgen. Dit is goed aangeslagen en nu vindt men in dit hele gebied, dat jaarlijks een zendingsfeest gehouden wordt, waarbij men van een bepaald centrum uit alle andere dorpen uitnodigt. Dit jaar had Lae deze last op zich genomen. Op mijn doorreis naar Rabaul had men daardoor juist 5000 logees op bezoek, die door de gastheren voor een belangrijk deel voorzien moesten worden van voedsel en geheel van onderdak. Hier heeft men geleerd voor eigen kerk en voor eigen arbeid te betalen, want de uitbreiding van die arbeid is ook een zaak, die bij zulk een gelegenheid ter sprake komt.

5. Village Councils.

Er is geen sprake van dat dit dorpsraden zijn. De 5 Councils in het Gazelle Schiereiland omvatten van 18 tot 33 dorpen met in totaal 3500 tot 7500 zielen. Op het vasteland komen Councils voor van 61 tot 70 dorpen, ook met een totaal van rond 7000 zielen. Het minimum aantal ligt niet zo heel ver van de 3000, terwijl 7500 tot nu toe het maximum vertegenwoordigt. Het aantal leden loopt uiteen maar kan tot in de 20 bedragen. Op dit punt laten de bepalingen grote vrijheid. Het zijn dus veel meer districten dan dorpsraden.

De verkiezing geschiedt voor een beperkt aantal jaren door middel van een "whispering ballot" uit een aantal in ieder dorp of iedere groep van dorpen als kiesdistrict optredende candidaat gestelden. De candidaatstelling geschiedt in een openbare vergadering en is niet het product van stemming maar van onderling overleg, over de vraag wie wel en wie niet naar voren geschoven behoren te worden. Het maximum aantal is tot nu toe 5 geweest. De inkomsten van de Council bestaan uit belasting (een hoofdgeld) dat varieert tussen £ 2 en £ 4 per jaar. Rond Rabaul is dit £ 4, rond Wewak £ 2.-. De autochtonen buiten de Council waren tot nu toe geheel vrij van belasting, doch dit hoofdgeld zal algemeen worden ingevoerd. Vrouwen die een (veel lager) hoofdgeld betalen, hebben ook stemrecht. Van belang is, dat waar een Council optreedt de oude gezagsdragers, de luluais en tultuls, hun pet inleveren. De Councillor van het betrokken dorp, resp. van de betrokken groep van dorpen, treedt in hun plaats.

6. De taak van de Council.

De taak van de Council ligt voornamelijk in het handhaven van orde en rust, in het schoonhouden van de dorpen, de aanleg en het onderhoud van wegen, de oprichting of de subsidiering van scholen en poliklinieken en in de bevordering van het economische leven van zijn onderdanen. Rond Rabaul en Lae is die economische activiteit gericht op de cacao. De fermenteer-inrichtingen (waaraan veel geld besteed wordt en waarin een machinale drogerij - een roterende trommel - niet ontbreekt) vragen belangrijke bedragen, die voor een deel door leningen worden gedekt. De cacao-cultuur is enorm aangeslagen en in Rabaul lieten de Councillors die ik ontmoette, mij duidelijk merken, dat men deze functies van de Council op hoge prijs stelde en dat dank zij de Council de verhouding tot de Overheid aanzienlijk was verbeterd en het vertrouwen in haar goede wil gegroeid. Er bestaat een geweldig cacao-areaal rond Rabaul en men kan stellen, dat men op een areaal van 240 HA cacao één fermenteerinrichting nodig heeft, die dan in regelmatig bedrijf is. Met minder kan men bij deze opzet der inrichtingen de toppen van de oogst niet verwerken. Terwijl deze fermenteerinrichtingen van landbouwzijde regelmatig worden gecontroleerd en alles gedaan wordt om te komen tot een genormaliseerd product, hetgeen inhoudt, dat de verschillende fermenteringen eenzelfde procedure moeten volgen, is de technische uitvoering geheel in inlandse handen. Te verwachten valt, dat binnen enkele jaren de bevolking in Rabaul zeer veel meer geld in handel zal hebben dan nu reeds het geval is, wat ten aanzien van de import belangrijke problemen stelt, die de volle aandacht bleken te hebben van de wvd. districts commissioner, Mr. Orken.

7. Men is bij de oprichting van deze Councils overigens niet lichtvaardig te werk gegaan. In het gebied van één der grootste en meest welvarende Councils op vrij grote afstand van Rabaul bevindt zich een opleidings centrum geleid door een ADO (dus een controleur I, in bepaalde gevallen zelfs te vergelijken met een Assistent-Resident), bijgestaan door twee native teachers. Daar krijgen alle nieuw-gekozen councillors eerst een cursus in wat er vastzit aan het councillor zijn. Die cursus duurt 14 dagen en is geheel gewijd aan de wettelijke bepalingen op de Councils en aan de plichten van de councillor. Later, wanneer zij enige tijd councillor geweest zijn, kan dan nog eens een vervolgcursus gegeven worden. Verder is daar een opleiding tot councillor-clerk, waar jongelui, die 9 jaren lager onderwijs genoten hebben gedurende een half jaar onderricht worden in de administratie van de Council met uiteraard al hetgeen tot de Councils behoort. Men behandelt uitsluitend de boekhouding van de Councils en heeft het geheel overwegend gericht op wat zich binnen de Councils voor-

doet. Zo o.a. ook de registratie van geboorten en sterftegevallen en het bijhouden van bevolkingsregisters.

In de derde plaats is daar een opleiding tot "fermentary olerk"; Ook deze duurt een half jaar en de kandidaten moeten tenminste 7 à 8 jaar lagere school gehad hebben. De besten onder hen kunnen beheerder van een fermenteerinrichting worden, de anderen brengen het niet verder dan boekhouder daarvan. Op het gebied van praktijkvoorbereiding van mensen voor een nieuwe taak behoort deze opleiding tot het beste wat ik gezien heb.

Voorts is in Rabaul ter beschikking van de D.C. een A.D.O. speciaal belast met de zaken de Village Councils betreffende. Zijn taak strekt zich mede uit tot controlerende werkzaamheden t.a.v. boekhouding en administratie.

8. Voor Nederlands-Nieuw-Guinea is dit alles van bijzonder belang, omdat het wegen opent om de auto-activiteit der bevolking op het gebied van wegaanleg, dorpsonderhoud en cacao-aanplant te bevorderen. Daarbij valt natuurlijk evenzeer te denken aan de bevordering van de klappercultuur (waarbij ook het verkeersprobleem een rol speelt), aan de mogelijkheden van koffie-aanplant e.d. Het directe gevolg van deze Councils is al dadelijk dat men nu een veel strenger toezicht uitoefent op het onderhoud der wegen en der kampongs. Men heeft door de vermeerdering van eigen bezit - waaronder vrachtauto's - het nut van wegen en behoorlijke woningen leren inzien en het wordt een prestige zaak om voor behoorlijk onderhoud zorg te dragen. Waar dit ontbreekt kan een boete worden opgelegd.

Het voorbeeld van deze Councils is te meer van belang omdat wij door de ontijdige afschaffing van alle herendiensten en de fluwelen aanpak van na de oorlog in een bijzonder ongunstige situatie zijn geraakt wat het zelfdoen der bevolking betreft. In Australisch Nieuw-Guinea werkt de bevolking 's maandags aan haar wegen en erven. Zij doet dat, omdat zij is "persuaded that it is to her benefit". Men is geneigd daaraan voorbij te gaan met een ongelovig lachje. Het spreekt vanzelf, dat die "persuasion" niet altijd zo gemakkelijk wordt verkregen.

Nochtans ben ik overtuigd geraakt, dat er veel meer waars zit in dit "persuaded that it is to her benefit" dan Nederlandse critici ooit hebben vermoed. De bevolking is niet alleen trots op haar wegen, zij vraagt om wegen en zij doet daar wat voor. Ik heb dat ook in de Highlands kunnen gadeslaan. Een wegennet is ook hier onmisbaar en het middel daartoe is zonder twijfel een Council, die in de economische ontwikkeling van een streek een rol speelt.

9. Het tweede belangrijke programmapunt voor mij was een bezoek aan de Highlands, waar ik diep onder de indruk ben gekomen van het ontzaglijke werk, dat men hier heeft gedaan op het gebied van wegen en op dat van de aanplant van koffie, zowel door particuliere ondernemers als door de bevolking. De koffie is arabica en de bevolking is door haar geldbehoefte thans zeer in de aanplant geïnteresseerd geraakt. De propaganda geschiedt op eenvoudige wijze: Bij een dorp wordt een tuin aangelegd, waar door de landbouwdienst koffiezaad wordt uitgegeven en door de bevolking zelf geplant onder door haar aangebrachte schaduw. Elders zijn dan reeds velden in gerceheid gebracht voor de aanplant van juncea, die enige meters hoog wordt en de eerste jaren voldoende schaduw geeft. Daarna moet die schaduw vervangen worden door albizzia, terwijl men ook wel casuarinen gebruikt, die hier in menigte voorkomen. De albizzia, een leguminese, is

uiteraard beter. De Europese settlers verwaarlozen veelal elke schaduw, zij krijgen daardoor enorme productie tot één ton per acre, maar te verwachten valt, dat de planten daardoor gauw uitgeput zullen zijn.

Opvallend is het systeem van "moulding" van de grond met afgesneden olifantsgras. De grond blijft bedekt en vochtig en er groeit toch geen onkruid, terwijl het langzaam verterende gras nog wat humus aan de grond toevoegt. Persoonlijk zou ik erg bang zijn voor brand. Men maakt zich daar echter niet erg ongerust over ondanks het feit, dat tot voor kort branden in de Highlands een allesverwoestende volksgewoonte was. Het in brand steken van bomen en velden behoorde tot de erkende en meest voorkomende strijdgewoonten. Een totale ontbossing is daarvan het gevolg geweest.

Het meest imposant in de Highlands zijn de wegen. Nu, in de droge tijd, kan men rijden niet alleen van Lae naar Wau, maar ook van Lae naar Goroka en door via Mount Hagen tot aan Wabag toe. Een verbinding van Mount Hagen naar Mendi in de Southern Highlands staat op het punt gereed te komen. Daarnaast heeft men tal van zijwegen en het is fantastisch wat men op dit gebied in enkele jaren heeft bereikt. Dit wegennet is in hoofdzaak niet opgebouwd door deskundigen, doch door technisch gesproken hoogstverantwoordelijke patrol-officcers, die zonder meer aan de gang gegaan zijn. Nu het er eenmaal is, staat men uiteraard voor grote technische problemen. In de Markham Valley biedt de Markham een vrijwel onoplosbaar probleem omdat deze rivier bij hoog water uitwaaiert en in de Highlands moeten telkens bergruggen overwonnen worden. Men mag zich die niet voorstellen als een simpele vlakte. Er komen tal van heuvels en bergruggen in voor. Het ergste wat ik op dit gebied gezien heb was de weg tussen Goroka en Chimbu, die over een pas van 8175 voet voer. Technisch bezien een onbegonnen werk met een aantal zeer moeilijke punten, waar van jaar tot jaar ernstige verschuivingen optreden. Maar het wordt van jaar tot jaar beter, het aantal verschuivingen vermindert en hier en daar kunnen de houten bruggen al vervangen worden door ijzeren. Dit alles kost minder geld dan het bij ons zou doen omdat de bevolking meewerkt en in deze Highlands op de plaatsen, waar zij voor betaling werkt, dit doet tegen lagere lonen dan aan de kust het geval zou zijn. Men bouwt iets op en men komt er. Want door deze wegen wordt ook het besturen eenvoudiger. Men maakt langs de wegen op verschillende punten vergaderplaatsen, waar op een afgesproken dag in de week de ADO of de Patrol Officer verschijnt om de mensen, die in die omgeving wonen in de gelegenheid te stellen hun klachten of verlangens naar voren te brengen. Voor het eigenlijke onder-district Goroka, waar 90.000 mensen wonen, heeft men daarom geen behoefte aan een buiten Goroka wonende patrol officier. Alles is in de stad zelf geconcentreerd.

Daarnaast heeft men uiteraard groot gemak van de talrijke vliegvelden, die er zijn, terwijl de lage tarieven voor de vracht uit de Highlands naar beneden een grote economische stimulans zijn. De koffie wordt door de lucht vervoerd van Goroka naar Madang à 2 penny per pond. Voor eventueel wegvervoer zal dit nog een belangrijke concurrentie betekenen. +)

10. Een derde punt waarheen mijn belangstelling getrokken werd was dat van "native education". Aan de scholen werd bezocht de secundary school te

- Port -

+) De luchtvrachttarieven naar de Highlands toe zijn overigens hoger.

Port Moresby, de Missieschool te Vuvu (Rabaul), een village highschool bij Lae en intermediate schools te Goroka, Henganofi (Highlands/Wewak). Voorts technische scholen te Fort Moresby, Malaguna (Rabaul) en Lae. Wat de openbare scholen betreft is mij het onderscheid tussen secondary en intermediate schools niet altijd duidelijk geworden. De meeste dezer scholen leiden tot grade 8 of 9, wat naar ik meen begrepen te hebben, ongeveer gelijk staat met de 7e klas lagere school in Queensland. De voertaal in al deze scholen is Engels. Het aantal van deze secondary schools, die opleiden vanaf het 4e leerjaar (een enkele begint bij het 3e leerjaar) is enorm toegenomen. Zij staan onder leiding van 1 of 2 Europese onderwijzers en verder qualified native teachers. Ik heb van de opzet van deze scholen iets gezien in 1951, maar wat er sedert is bijgekomen en hoe dit alles is uitgegroeid, dwingt respect af. Verreweg de meeste dezer scholen zijn openbare scholen; hetzelfde is het geval met de onderwijzersopleidingen, waarvan men er een vijftal heeft. Toege- laten worden leerlingen, die grade 9 doorlopen hebben. Zij krijgen dan een cursus van 2 tot 4 jaar afhankelijk van de positie waarmee de a.s. teacher genoeg neemt. Men onderscheidt nl. 3 klassen van teachers. De hoogste daarvan mag les geven in de hoogste klassen der school. Er wordt een geweldige inspanning opgebracht om een groot aantal jongelieden te krijgen, die geheel gelijk staan in ontwikkeling met onze normalisten en in bepaalde gevallen zelfs met kweekscholieren van voor de oorlog, ten- einde met deze jongelieden 6 jarige dorpsscholen te kunnen opbouwen. Die 6-jarige dorpsschool is het doel; men heeft er thans al van 4 jaar en op de grotere plaatsen kan men dan tot 6 jaar komen. Daarbij gaat alles in de richting van onderwijs in het Engels.

Een grote attractie bij deze kostscholen zijn de prachtige lawns en bloem- perken. Er is aan dit soort onderwijs een drang verbonden in de richting van reinheid en verfraaiing, die weldadig aandoet. De leerlingen zelf moeten voor het onderhoud van het terrein zorgdragen.

Zeer interessant waren de technische scholen, die voortreffelijk gehuis- vest waren. De leerlingen zijn afkomstig van minstens de 7e klas, veelal van grade 8 of 9. Opvallend is, dat bij het onderwijs de praktijk is inge- schakeld; men werkt hier voor de dienst van Public Works en heeft auto's van het gouvernement in onderhoud. Het aantal machines is kleiner en de bouw ervan voorzover ik zien kon eenvoudiger dan in onze ambachtsscholen. Ik zou de gehele opzet van de ambachtsscholen in ons gebied en die in Papua New Guinea wel eens vergeleken willen zien en tegen elkander af- gewogen door een eigen specialist, die niet alleen oog heeft voor wat technisch mooi en minder mooi is, maar ook voor de maatschappelijke be- hoefte.

Daarnaast lijkt een dienstreis van de heren De Wit en Lijesen bijzonder wenselijk.

11. De positie der Missions.

Opvallend is, dat tussen Gouvernement en Missions in Papua New Guinea een soortgelijk antagonisme bestaat als in ons gebied. Alleen liggen de machtsposities enigszins anders. Men heeft in Papua New Guinea wel Mis- sie onderwijs gesubsidieerd, maar nimmer het onderwijs geheel uit handen gegeven gelijk te onzent onder de druk van materiële onmacht en politieke omstandigheden is geschied. Daar echter hebben de Missions grote econo- mische macht ontwikkeld. Zij zijn in het bezit van vaak zeer grote lande- rijen, terwijl zij door hun overwicht in de dorpen daar uiteraard een soort- gelijke plaats innemen als bij ons het geval is. Om die plaats gaat het.

Zo is er in Rabaul strijd met de R.K. Missie om de Village Councils en om de fermenteerinrichtingen. Men probeert daar van R.K. zijde te komen tot eigen fermenteerinrichtingen.

12. Het parallelisme in deze verhoudingen geeft te denken voor de opbouw van onze scholen, waarmee wij meer en meer in moeilijkheden geraken omdat men in één gebied en vaak in één dorp te maken begint te krijgen met verschillende denominaties. Men begint gevaar te lopen, dat kinderen behorende tot een andere denominatie dan die van de (geroe het nooit verder zullen brengen dan tot de 3de klasse dorpsschool. Wij zitten al met dit probleem t.a.v. de Islamitische kinderen +). Daarnaast schijnt het gewenst ons te bezinnen op uitbreiding van ons onderricht, waarbij te denken valt aan uitbreiding der VVS' en met 2 klassen, aan stichting van een centrale onderwijzers-opleiding bestaande uit 4 klassen, die alleen toegankelijk is voor jongelui, die de 8ste klasse doorlopen hebben dan wel van de PMS komen, en tenslotte aan voorgaande stichting van centrale dorpsscholen zoals nu in Sentani in het voornemen ligt. Het lijkt gewenst deze centrale dorpsschool voorlopig openbaar te houden. Doet men dit niet, dan maakt men het onderwijs zo geheel afhankelijk van de corporaties, dat daaruit in de toekomst ernstige politieke moeilijkheden kunnen voortvloeien. Er is geen sprake van, dat de bevolking het op den duur zal nemen, dat het haar gegeven onderwijs in zo geheel vreemde handen blijft en zo sterk gebonden aan kerkelijke richtingen, die hier door de activiteiten van Pinkstergemeente, Zevende Dags Adventisten e.d. meer en meer hun absolute plaats verliezen.

13. Wat mij bijzonder getroffen heeft in alle dingen die ik zag is de eenvoud, waarmee men de zaken aanvat. Dit ligt op alle terreinen. Men weet op verstandige wijze gebruik te maken van waterkracht: Goroka put er zijn licht uit en Enarotali zou dat ook kunnen, evengoed als Seroei. Het is een zaak, die ook voor Fak-fak van belang zou kunnen zijn, zoals het dat zeker is voor Teminaboean, waar men een waterval heeft vlak bij de kota.

Men vindt dezelfde eenvoud in de aanleg van wegen, bruggen en waterwerken. Men weet zich te behelpen met houten bruggen, met dammen van in ijzerdraad gevatte stenen, kortom de zaak niet te mooi te maken en zich te hoeden voor alle overdaad. Nochtans weet men, waar het nodig is, ook behoorlijk materiaal te gebruiken. Zo viel het mij op, dat de steigers in alle grotere havens gebouwd zijn op met concreet gevulde stalen palen. Asfalteren der wegen wordt beperkt tot de steden. Een enkele keer echter bedriegt de eenvoud de wijsheid en dat is bepaald wel het geval met de houten huizen.

De bouw ervan is (afgescheiden van de mindere kosten voor bouwrijpmaken van het terrein) bepaald duurder dan de bouw van onze stenen woningen. Het onderhoud vergt schrikbarende kosten. Men gebruikt maar weinig hard hout en moet het dus met geïmpregneerd hout doen en dient voortdurend op zijn hoede te zijn tegen witte mieren. Ergst van alles is het verven. Papua New Guinea gebruikt zoveel verf, dat er thans een verffabriek gebouwd wordt in Port Moresby.

- Een -

+) Opgemerkt dient overigens dat in Papua New Guinea gevaar dreigt, dat de kinderen van de openbare scholen een voorsprong krijgen boven die der bijzondere.

Een ander punt, dat mijn aandacht trok is dat men geen waterleidingen heeft doch wel overal regentanks, waarbij dan weer pompen horen om het water naar een hoger gelegen reservoir op te voeren. Waarschijnlijk is dit voor de grote centra een duurdere oplossing. Daarnaast zijn er gevallen, waarin een waterleiding tegelijk benut zou kunnen worden voor het opwekken van electriciteit, of omgekeerd.

14. Ook op zuiver economisch terrein treft deze eenvoud in opzet. Het meest van al viel mij dat op in Lae, waar een dochtermaatschappij van de Bulolo Plywood Cy bezig is zacht hout uit de Markham Valley tot plywood te verwerken dat van mindere kwaliteit is en dient als vulling van het uit auracaria plywood, gemaakte triplex uit Bulolo. Men heeft nu een retourvracht naar boven voor het afgevoerde Bulolo-triplex.

Annex met deze plywood-fabriek in Lae, die zeer eenvoudig is ingericht, is ook een zagerij, waar andere houtsoorten worden verwerkt en verzaagd. Deze zagerij werkt met eenvoudige cirkelzagen. Vergelijkt men de opzet met Manokwari dan ziet het er maar krikkemikkig uit. Nochtans doet men het er mee en maakt winst. De vraag rijst of onze perfectie niet leidt tot overkapitalisering. Het is een vraag, die van belang is ook t.a.v. de proefstations. Voor een bezoek aan Keravat bestond geen gelegenheid, daarentegen wel voor één aan Ayura, waar men zich specialiseert op koffie, doch ook wat vee houdt en één aan Bubia, waar men zich bezighoudt met de cultuur van agave. Men heeft daar maar heel weinig Europees personeel, maar de indruk is, dat men er belangrijk en in dit stadium van ontwikkeling zelfs uitnemend werk verricht. Benzelfde indruk maakt het veestation in Goroka, waarvan het beheer is toevertrouwd aan slechts één Europeaan.

Hier ligt iets meer dan alleen maar een verschil in methode. De oorzaak van dit alles ligt daarin, dat de gemiddelde Australiër gewend is zich te behelpen, uit een veel primitiever land komt en het antwoord weet op de vragen, die een nog onderontwikkeld land stelt. Het wil mij voorkomen, dat dit mede een oorzaak is, waarom de economische ontwikkeling van Nieuw-Guinea deze Australiërs zoveel gemakkelijker afgaat. Waar wij niet in geslaagd zijn is hun bij Wewak gelukt: de aanplant van mais en grondnoten, puur met de hand, bij de bevolking te stimuleren en zo te stimuleren, dat die bevolking (die ook klappers plant tussen de katjang) er een geldinkomen uit put. Deze instelling van het met eenvoudige middelen willen en kunnen doen, van het samen opbouwen, is iets wat de moderne Nederlander, die komt uit een technisch geperfectioneerde omgeving, niet of nauwelijks meer ligt. Het is een van onze grote puzzles bij de opleiding van nieuw personeel.

15. De grote waarde van dit bezoek ligt hierin, dat het een aanknopingspunt geboden heeft voor een programma zowel voor de planning t.a.v. de Euro-markt als voor een stroomlijnen van policies in beide territories. Wat het laatste betreft biedt de instelling van districts- en onderafdelingsraden al dadelijk perspectieven. Overwogen wordt de Resident Veldkamp met enige Papoea's uit Biak en Seroei en een lagere Europese kracht als tolk een bezoek te laten brengen aan Rabaul. Gelieerd daarmee ligt de noodzaak de bevolking tot zelfwerkzaamheid te brengen voor de aanslag van wegen en vliegvelden. Daartoe bieden niet alleen de raden een middel, maar zal ook regelmatig systematische propaganda gevoerd moeten worden.

16. Tot slot enkele verspreide opmerkingen.
- a. De native labour compounds zien er wel onderhouden uit. Men doet daar evenals bij de scholen aan lawns en bloementuinen. Een zaak om ook te onzent aandacht aan te geven, zowel bij de arbeiderskampen als in de nieuwe arbeiderswijken. T.a.v. de laatste ligt hier misschien een taak voor onze A.A.'s.
 - b. De politie-organisatie buiten staat meer ten dienste van het bestuur dan bij ons. Het is urgent een scheiding te maken tussen onze V.W.'s I: diegenen, die voor dienst elders en verdere opleiding in aanmerking komen in te lijven in dienstverband als polag III en de overigen te gebruiken als echte ouderwetse bestuurspolitie (met dat deel der V.W.'s II waarvan de eerste opleiding voltooid is en voor wier verdere opleiding geen aanleiding bestaat).
 - c. Interessant zijn de vele kleine ondernemingen die men overal vindt en waarvan ik er enkele (evenwel juist grotere) bezocht. Voor Ransiki liggen hier misschien parallellen.
 - d. Voor onze auto-bestellingen ware in de toekomst aandacht te geven aan de Holden. Deze Australische Chevrolet is korter en goedkoper beide in aanschaf en gebruik dan de Amerikaanse. De Holden lijkt daarom de aangevozen opvolger van onze Chevrolets. Contact daarover ware op te nemen met de Holden Cy in Australië (Melbourne).

Hollandia, 23 november 1957.

J. V A N B A A L .